

Devlet Biliminin Konusu ve Metodu - N.N. Alekseyev
Предмет и метод науки о государстве - Н.Н. Алексеев

Hatice Duygu Bankoğlu, Dr., ORCID: 0000-0002-7261-8315, h.duygubankoglu@gmail.com

Devletin Genel Teorisi Üzerine Denemeler
(Devlet Biliminin Temel Ön Koşulları ve Varsayımları)

**[Очерки по общей теории государства (Основные предпосылки и гипотезы
государственной науки)]¹**

N.N. Alekseyev [Н.Н. Алексеев]

Moskova 1919

Moskova Bilim Yayınları

Birinci Bölüm

(sayfa 3-34, dipnotlar 28-34)²

Devlet Biliminin Konusu ve Metodu

¹ Nikolay Nikolayevich Alekseyev (1879 Moskova, 1964 Cenevre), filozof ve hukuk profesörüdür. Moskova Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. 1911 yılında “Metodlarının Tarihsel İlişkisinde Sosyal ve Doğal Bilimler” başlıklı tezi ile devlet bilimleri alanında uzman oldu. 1917 yılında Moskova Üniversitesi’nde görev aldı. 1908-1910 yılları arasında Berlin’de A. Riehl ve G. Simmel, Heidelberg’de W. Windelband ve G. Jellinek ile seminerlere katılmıştır. *Hukuk Felsefesinin Temelleri* (1924), *Devlet Teorisi* (1925-1926), *Din, Hukuk, Ahlak* (1930), *Marxizm’in Yolları ve Kaderleri: Marx ve Engels’ten Lenin ve Stalin’e* (1930), *Dünya ve Ruh: Diyalektik Gerçekliğe Dayalı Madde ve Ruh Üzerine Felsefi Düşünceler* (1955) başlıklı eserleri vardır. Hukuk felsefesinde fenomenolojik yöntemi uygulamaya dönük çalışmalarıyla dikkat çeken bir bilim insanıdır (Alekseyev hakkındaki bilgiler için Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Bölümü resmi web sitesinden yararlanılmıştır. Bkz. <https://philos.msu.ru/node/99>). *Devletin Genel Teorisi Üzerine Denemeler* başlıklı kitabı, 1919 tarihli. Kitabın önemi yeni bir düzenin kurulmakta olduğu Rus topraklarında tarihsel deneyimlerden yola çıkarak hem hukuk felsefesinin geliştirilmesine hem de devleti kavramada yönetsel bir sorgulamaya yer vermesidir. Kitap “Devlet Biliminin Konusu ve Metodu”, “Devletin Tanımlanması”, “Devlet Gerçekliği, Bağımsız Bir Varlık Olarak Devlet” ve “Devlet İktidarı” olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Bu çeviri, kitabın “Devlet Biliminin Konusu ve Metodu” başlıklı birinci bölümünü içermektedir. Burada Alekseyev’in Kant’tan Jellinek’e uzanan devlet biliminin temel sistematüğünü sunması ve bu bilimin özelliklerini irdelemesi önem taşımaktadır. Özellikle KAMU Hukuk ve Yönetim Dergisi’nin ilk sayısında Doç. Dr. İsmail Bahadır Turan tarafından Almandan Türkçeye çevrilen Georg Jellinek’in “Devlet Öğretisi Metodolojisi” bölümüyle birlikte okunduğunda, *Devlet Bilimi* (Alm. *Staatswissenschaft*, Ru. *Государствоведение*) alanındaki yönetsel sorgulamalar ve devlet olgusunu kavrayış tarzları hakkında bilgilerimiz daha genişlemiş olacaktır.

² Orijinal metninde sayfa 28-34 aralığında açıklama ve kaynak bilgilerini gösteren sonnotlar, çeviri metninde dipnotlar biçiminde sunulmuştur. Alekseyev’in ele aldığı yaklaşımları vurgulamak ve bu yaklaşımları okuyucu açısından ayırt edilebilir kılmak için metne çeviren notları [Çev. Notu] eklenmiştir.

Başlık I.

Devlet Biliminin Konusu ve Metodu

(3'üncü sayfa) Devlet hukukunun (государственного право) modern ders kitapları metodoloji ilgili konulara genellikle çok itina ederler. Hukukçular, yayıncılar ve devlet görevlileri, bilim metodunun konusuna bağlı olması gerektiği ve konunun önüne geçmeye heveslenen her metodolojinin konusuzluk/ içeriksizlik (беспредметность) tehdidi altında olduğu düşüncesinden çekinmezler. Bu nedenle, en başta biliş (idrak) sürecini incelemenin ve bilen zihnimizin bilişsel amaçlar için hizmet eden bilişsel *varlıklar* veya *araçlar* olarak belirlediği postülatları/varsayımları ve normları öğrenmenin önemli ve verimli olduğunu varsayarlar.³ Bu amaçlar, modern metodoloğlara göre, herhangi bir bilimsel araştırmanın belirleyici anlarıdır;⁴ metodolojilerdeki farklılıklar, bilim insanının kendi belirlediği amaçlara bağlıdır, yoksa neden hiç de konuların kendi farklılıkları değildir. Bilimin konusu hakikatin “işlenmesi”nin, onun stilizasyonunun/yalınlaştırılmasının sonucudur ve ne kadar çok bilimsel stil varsa, o kadar çok konu vardır.⁵ Tek ve aynı “hakikat” (örneğin bir Beethoven sonatı), doğa bilimleri açısından mekanik hareketlerin bir toplamıdır, estetik açıdan ise anlam doludur ve müzikal eser değerindedir. Bu nedenle konunun oluşumu, hakikate hangi amaçlarla yaklaştığımızı ve ondan ne talep ettiğimize bağlıdır.⁶ Bu anlayıştaki metodoloji, bilginin amaçları hakkında veya yalnızca konunun/nesnenin oluşumundan önce gelmeyen aynı zamanda onu ilk kez işleyen ve kuran ilkeler hakkında bir ön bilimdir (предварительная наука). Eğer devlet hakkındaki modern bilim kriz dönemindeyse, bu durum onun bilimsel amaçlarının ve görevlerinin yetersiz bilimsel açıklığından kaynaklanmaktadır. **(4'üncü sayfa)** Bilimi krizden ancak doğru bir şekilde uygulanan

³ Bkz. B. A. Kistyakovskiy, *Sosyal Bilimler ve Hukuk*, Moskova, 1916, s. 235 [B. A. Кистяковский, “Социальные науки и право”, М. 1916, стр. 235]: “Temel dikkatini biliş sürecine yönelten Yeni-Kantçı akım bizim görüşümüze göre en verimli olandır. *Bilişin araçları olarak zorunlu normlar ile bilişin kendi yasaları arasında sıkı/ katı bir ayırım yapmaktadır.*”

⁴ Mantık ve metodolojinin görevleri şöyle tanımlanıyor: “Mantığa, hedefe ulaşmanın mümkün olabileceği talimatlar/emirler verme görevini veriyoruz: Güvenilir, genel olarak geçerli hükümlere ulaşmak”... “Metod hakkındaki doktrininin genel görevi, tasarım ve bilme sürecimizin verili durumuna dayanarak ve doğal olarak zihinsel faaliyetleri kullanarak belirlenen hedefe ulaşmamızı sağlayacak tekniğe yönelik talimatlar vermektir...” Metodoloji bu açıdan jimnastiğe benzer: “Jimnastik nasıl ki yalnızca kendi iradesiyle uzuvlarını harekete geçirmiş olanlara hitap ediyorsa, nasıl ki bir yandan doğal olarak alışla gelmiş hareketleri geliştirmeye ve daha çeşitli hale getirmeye, diğer yandan onları uygunsuz yan hareketlerden kurtarmaya çalışıyorsa, nasıl ki tek bir darbeye tüm alışkanlıkları yok edemiyor ya da yeni kaslar ve eklemler yaratamıyorsa, mantıksal jimnastik de gerektirdiği tüm düşünme faaliyetleriyle gelişip dönüştüğü ölçüde gerçekleştirilebileceğini asla unutmamalıdır.” Christoph von Sigwart, *Logik*, 2 Bd., 1904, p. 3 (*Mantık*, St. Petersburg. 1908, İ. A. Davidova, cilt II, s. 3-4'ten çeviri -“Логика”, СПб. 1908, пер. с 3-го посм. изд. И. А. Давыдова, т. II, стр. 3-4). Bu sözler, yukarıda adı geçen yazarların yanında aşağıda sıralanan yazarların da ait olduğu mantık ve metodolojide bütün bir yönelimin ilkelerine biçim vermektedir: W. Windelband, H. Rickert ve bizim A. A. Çuprov. Bu eğilimin felsefi temellerine yönelik eleştiri, bir yanda felsefede Marburg okulunun destekçilerinde, diğer yanda da Husserl'de bulunabilir. Özellikle bkz. Ernst Cassirer, *Substanzbegriff und Funktionsbegriff*, Berlin, 1910, s.s. 1-23, 292-313 (E. Cassirer, *Biliş ve Gerçeklik*, St. Petersburg, 1912- “Познание и действительность”, СПб, 1912). E. Husserl, *Logische Untersuchungen*, 1902; gözden geçirilmiş ikinci baskısı var (birinci bölümü Rusçaya çevrilmiştir, S. L. Frankom, St. Petersburg, 1909). Windelband ve özellikle Rickert, bu eleştirinin etkisiyle görüşlerini oldukça değiştirmiştir ancak bu değişikliklerin sosyal bilimlerin metodoloji anlayışı üzerinde çok az etkisi olmuştur. Bkz. H. Rickert. *Zwei Wege der Erkenntnistheorie in Kantstudien*, XIV (1911) ve *Vom Begriff der Philosophie in Logos'e I* (1910). W. Windelband, *Die Prinzipien der Logik*, в *Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften*, Tübingen, 1912, Erster Band, Logik.

⁵ Bkz. A.A. Çuprov, *İstatistik Teorisi Üzerine Denemeler*, 2. Baskı, St. Petersburg, 1910, s. 44 ve devamı [A. A. Чупров, Очерки по теории статистики, 2 изд., СПб. 1910, стр. 44 и сл].

⁶ Bkz. G. Jellinek, *System der subjectiven öffentlichen Rechte*, 2-te Auflage, 1905, s.14-15; Th. Kistjakowsky, *Gesellschaft und Einzelwesen*, 1899, s. 62 ff., bu bakış açısının özellikle açık biçimlendiği yer.

metodoloji çalışması çıkarabilir. Bütün bilimlerin canlanması, tamamen yeni olmasa da, en azından özel ve yeni bir kesinliğe sahip olan doğru metodu bulmaya bağlıdır.⁷

Devlet biliminde modern metodolojik arayışlar, Kant'ın pratik felsefesinin baskın etkisiyle ortaya çıkmıştır. “Genellikle”, bir devlet araştırmacısının (государственник) dediği gibi, “hukuk üzerine tüm bilim dallarındaki tartışmaların büyük kısmı, kaçınılmaz şekilde bugüne kadar *hukuki muhakeme yeteneğini* (юридической способности суждения) kurmada içtihadın borçlu olacağı bir Kant'ın olmayışından kaynaklanıyor.”⁸ Eleştirel felsefenin öğüdünü takip ederek modern metodoloji, tıpkı suya girmeden yüzmenin öğrenilemeyeceği gibi konunun/nesnenin bilgisine varmadan düşünce formlarının öğrenilemeyeceğini varsayar.⁹ Diğer unsurların, onlar için özgülenen işlerin üretimi haricinde başka yollarla araştırılabileceği ve incelenebileceği, ancak bilgi ile ilgili tüm araştırmaların yalnızca bilmekle yapılabileceği ve kişinin araştırmalarını bu sözü edilen bilgi aracına yöneltmesinin bilmekten başka bir şey olmadığı” uzun zamandır söylenmektedir.¹⁰ “Ateş yakmanın ve söndürmenin çeşitli metodları, belirli bir hedefe ulaşmayı amaçlayan çeşitli araçlardır. Belirlenen hedef duyuşsal olarak algılanan bir olgudur ve araçlar da hedefi belirleyen kişi için ortaya çıkan, duyuşsal olarak algılanan olgulardır, çünkü tam olarak arzuladığı şeyin onlar aracılığıyla gerçekleşeceğini bilir. Mutlu bir yaşam düşüncesi ve ona ulaşmanın yolları olduğu kadar, mutluluğu aramanın da birçok yolu vardır. Ayrıca ne istediğini iyi bilmeyen biri, belli belirsiz önsezisel amaçlarının gerçekleşmesinin hangi koşullara bağlı olduğunu bilemez; onun yöntemi gelişigüzel/el yordamıyla dolaşmak olacaktır.”¹¹ Fakat bütün bu akıl yürütmeler, ateşle ilgili değil, su ile ilgili değil, insanın mutluluğuyla ilgili değil de bilişsel amaçlarla ilgili olduğunda; bilginin konusu duyuşsal olarak algılanmadığında, bilmenin konusu bilmenin kendisi olduğunda uygulanabilir mi? **(5'inci sayfa)** Ancak diyelim ki bu zorluk yok. Diyelim ki konuyu anlamadan önce bilimin kendisine koyduğu ve ona yol gösteren amaçları tanıyabildik, bilmenin araçlarını veya bilimsel metodları belirleyebildik. Fakat soruluyor ki, bunu bulmayı nasıl başardık? Açıkçası, bir metodun yardımını alarak. Diyelim ki biz bir metod keşfettik; fakat şimdi önümüzde yeniden bir soru beliriyor: Biz onu hangi yöntemlerle keşfettik, vb. gibi. Bu biçimle problem sonu gelmeyen bir hal alır ve böylece problemi ortaya koymanın değersizliği ortaya çıkar.¹² Bilme metodları hakkında ve bu metodları bilme yöntemleri vb. hakkında sınırsız sayıda soru sormak imkansızdır, nesnellüğün bilişimizin doğasında yattığını ve dolayısıyla *metodla ilgili her öğretinin özünde zaten konunun kendisi bakımında bazı öğretiler/ doktrinler olduğunu* açıkça anlamak gerekiyor. “Taş ya da yaratık olsun ya da kırmızı ya da yeşil olsun, aranan şeyin ne olduğunu bilmediğinde arayışa giremezsin. Ama aynı zamanda her bilimsel araştırmada,

⁷ M. Deslandres, *La crise de la science politique*, Revue du droit public, 1900, t. XIII, p. 6.

⁸ G. Jellinek, 1.c, s. 13.

⁹ Hegel'in sözleri *Encyclopaedia*'dan alınmıştır (gözden geçirilmiş ve tüm eserler baskısına dahil edilmiştir) Bölüm I, § 10. (V. Çijov tarafından yapılmış Rusça çevirisi vardır: “*Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*”, Bölüm I, Mantık, Moskova, 1861, s. 13[“Энциклопедия философских наук”, ч. I, Логика, Москва, 1861, стр. 13].

¹⁰ Ibid.

¹¹ W. Schuppe, *Die Methoden der Rechtsphilosophie*, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, Bd. V, 2 Heft, 1884, p. 210.

¹² Bildiğimiz kadarıyla ilk kez bu zorluk Fichte tarafından fark edildi. Eseri için bkz. *Ueber den Begriff d. Wissenschaftslehre*; Rusça çevirisi, Ed. V. N. Trubetskov: *Felsefe Klasikleri*, J. G. Fichte, M. 1916, s. 45 [“Классики философии”, I. Г. Фихте, М. 1916, стр. 45].

araştırılanın hangi konu sınıfına ait olduğuna dair bir kavrayış (представление) veya en azından ilk önerme bulunmalıdır.¹³ Çeşitli bilim yöntemleri bu tasavvurlara göre birbirinden farklılık gösterir ve bilimsel metodlardaki her ilerleme, *nesnenin kendisinin yeni niteliklerine ilişkin tanımlanamayan nüfuz*a dayanır. Bu bulgunun koşulsuz doğruluğu sadece genel ve soyut anlamalarla değil, aynı zamanda bilim tarihinden alınan birtakım kanıtlarla da doğrulanabilir.

Sosyal bilimlerde (социальные науки) ve özellikle de devlet bilimlerinde (государствоведение) doğal ve bilimsel metodların büyük hakimiyetinin tanındığı zamanlar o kadar eski değil. Bu anlamda toplumsal bilimler öğretilerine (изучение общественных наук) metodolojik ön sözlerin yanı sıra genel mantıktan bununla ilgili bölümler eklendi. Araştırmacılar doğanın genel yasalarının bilgisine giden temel yolları formüle ederken geliştirilen doğa bilimleri yöntemlerinden hangilerinin toplumun incelenmesine uygulanabilir olduğu, hangilerinin uygulanamayacağı ve bu yöntemlerin nasıl değiştiği sorusunu sosyolog ve devlet bilimcisi (государствоведения) için ortaya çıkan yeni görevlere bağlı olarak ele almaya başladılar. Örneğin, sosyal bilimlerin açıklama mantığına adanmış ve bu tür tüm metodolojik araştırmalara klasik bir örnek teşkil edebilecek olan J. S. Mill'in *Mantık* kitabının sayfaları bu şekilde yazılmıştır. **(6'ncı sayfa)** Fakat şunu demek zor değildir ki, hem Mill'de hem de ondan önceki ve sonrakilerde tüm sosyal bilimlerin mantığının temel güdüsünü, sosyal bilimlerin konusu/nesnesi ve doğası, konuların derin bir iç benzerliği hakkındaki varsayımlar oluşturmaktadır. Mill'e göre sosyal olgular ne kadar karmaşık olsalar da "onların tüm tutarlılıkları (последовательность) ve bir arada yaşamaları, onların ayrı unsurlarının yasalarından kaynaklanıyor. Sosyal olgular alanında, karmaşık türdeki durumların sonucu, tam da tek tek ele alınan bu durumların sonuçlarının toplamına eşittir ve buradaki karmaşıklık, çok sayıda yasadaki değil *çok büyük miktarda ve çeşitli verilerden veya unsurlardan* yani bu az sayıdaki yasaya tabi olarak sonucun üretilmesine katılan faktörlerden kaynaklanmaktadır."¹⁴ Başka bir deyişle, sosyolojinin konusu doğa bilimleri konularından niteliksel (качественно) olarak değil, sadece niceliksel (количественно) olarak ayrılır: sosyolojinin konusu doğa bilimlerinden daha karmaşık (запутаннее) ve daha zordur, bu nedenle incelenmesi daha zordur ve bilimsel yöntemlerde bazı değişiklikler ister. Mill, bu karmaşıklığın ve zorluğun biyolojik bilimlerde zaten gözlemlendiğini ve şu aksiyomda formüle edilebileceğini düşünüyor: "Toplum yaşamının diğer tüm gerçeklerinden ve dolayısıyla bu toplumdaki diğer tüm olguları etkileyen her nedenden az ya da çok etkilenmeyen tek bir sosyal olgu yoktur."¹⁵ Mill, bu sosyal bağ karmaşıklığına insan ve hayvan organizmasının farklı organları ve işlevleri arasında gözlemlediğimize benzer şekilde, "rıza (согласие)" veya "uyum (konsensüs)" adını veriyor.¹⁶ Sosyal olgular ve biyolojik olgular arasındaki sayısız ve olağan benzerliğin/analojinin temeli buna dayanıyor. Sosyal olguların bu işaret edilen tamamen *nesnel* karakteristiği

[J. S. Mill'in
Metodu: Doğa
Bilimi
Sosyolojizmi,
Çev. Notu]

¹³ W. Schuppe, 1.c., p. 211.

¹⁴ J. S. Mill, *Mantık Sistemi*, Çev. Düzenleyen V. N. İvanovsky, s. 723 [Д. С. Милль, "Система логики", пер. под ред. В. Н. Ивановского, стр. 723].

¹⁵ Aynı Rusça kaynak, s. 726.

¹⁶ Bilindiği üzere Mill consensus düşüncesini Auguste Comte'dan almıştır. V. A. Savalskov'un çalışmasına bkz. "Auguste Comte'un Sosyolojisinde Dayanışma Kavramının Eleştirisi", Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi, 1905, no. 9 [В. А. Савальсков, "Критика понятия солидарности в социологии Ог. Конта", "Ж. М. Нар. Просв.", 1905, № 9].

(предметная особенность), doğa bilimleri metodlarının sosyolojiye uygulanmasında zorunlu olarak bir değişiklik yapılmasını şart koşmaktadır. Mill'in mantığı, sosyal bilimlerin metodolojik özelliklerini türettiği *salt konu tanımlarından (из чисто предметных определений)* geliyor. **(7'nci sayfa)** Sosyal olgular böylesine karmaşık ve iç içe geçmiş ilişkilere sahip oldukları için, onlar hakkındaki bilim matematik modeline göre tümdengimsel olamaz. Mill'in söylediğine göre, toplumda “her neden kendi sonuçlarını yaydıkça farklı etken gruplarıyla temas etmek zorundadır ve üstelik sosyal olgulardan biri veya diğeri üzerindeki etkisi çeşitli şekillerde değişecektir. Bu değişiklikler, nedenleri etkileyerek konuların sonuçlarında farklılık yaratacaktır. Böyle olmasaydı sonuçlar aynı olurdu.”¹⁷ Konunun bu özelliği, sosyal biliminin iç yapısının özelliklerini belirliyor. Sosyal bilim matematiğe benzemez. Sosyal bilim “bir nedenin sonuçlarını genel biçimde iddia eden teoremler kurmaz: daha ziyade bize herhangi bir verili durumun koşullarına uygun bir teoremi nasıl oluşturulacağını öğretir. Bize genel olarak toplumsal yaşamın yasalarını değil, herhangi bir toplumun olgularını ve o toplumun kendi unsurları ya da verileri temelinde belirleme araçlarını verir.”¹⁸ “Kısacası, sosyal bilimin metodu, en kusursuz uygulamasına astronomide rastladığımız, fizik ve kimya bilimlerinde biraz daha az kusursuz olan ve kullanımı (konuya uygun ayarlamalar ve önlemlerle) fizyolojiyi de dönüştürmeye başlayan somut tümdengelim metodudur.”¹⁹

Ana hatlarını çizdiğimiz düşüncelerinde, J. S. Mill, kesin konuşmak gerekirse, *bilme için sadece mümkün* tek bir *konu* olduğuna inanan dönemin tipik evladıdır: *Bu, doğa ve onun katı, istisnasız yasalarıdır. Doğanın ötesinde başka hiçbir konu/nesne yoktur ve olamaz, onun ötesinde var olan her şey yaklaşık değer ve hayali bir varoluş imgesidir.* Bu inanca bağlı kalarak Mill, uygarlığın gelişiminin katı doğa yasalarına tabi olduğunu var sayan Auguste Comte'un daha önceki düşüncelerini tekrarlamaktadır.²⁰ Bu inanç 19. yüzyılda pek çok kişiye ilham kaynağı olmuştur ve devlet bilimi ve sosyal bilim üzerine bu anlayışın doğrudan etkisi altında çok sayıda eser yazılmıştır. **(8'inci sayfa)** Bu görüşlerin savunucuları devlet bilimine kendi “metodolojik” girişlerini yazdıklarında, aynı Mill gibi, devletin *doğanın* bir *nesnesi* olduğunu ve bu nedenle doğa biliminin metodlarının zorunlu olarak devlet çalışmalarının da metodu olduğu yönündeki kanatlerini ifade etmişlerdir. Bu itirazların en ünlü temsilcilerinden biri olan Gumplovic'e göre, devleti ve hukuku “dünyadan ve gezegenlerden, hayvanlardan ve bitkilerden” tamamen farklı bir şey olarak gören devlet bilimcileri ve

¹⁷ Aynı Rusça kaynak, s. 726.

¹⁸ Ak., s. 726-727.

¹⁹ Ak., s. 723.

²⁰ Comte bu düşünceleri gelecekteki tüm faaliyetleri için bilimsel ve felsefi bir program olarak daha ilk çalışmalarında formüle etmiştir. Cp. Plan des travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société, 1822, *Système de Politique Positive*'in dördüncü ciltte, Paris, Librairie positiviste, 1912, s. 91, 103, vd. Comte burada bu düşüncenin keşfini kendisine atfetmiştir; ancak bu düşünce ondan çok daha önce mevcuttu. Bu konuda bkz. E. V. Spektorskiy, *17.Yüzyılda Sosyal Fizik Problemi*, Cilt 1 ve 2 [E. B. Спекторский, “Проблема социальной физики в XVII ст.” т. I и II]. Ayrıca benim kitabıma bkz. *Metodlarının Tarihsel Gelişiminde Sosyal ve Doğal Bilimler* [Науки общественные и естественные в историческом взаимоотношении их методов]. 19. yüzyıl, ünlü kimyager Berthelot'ın şu sözlerle göz alıcı biçimde ifade ettiği düşünceden tamamen etkilenmiştir: “La méthode qui raisonne chaque jour les problèmes du monde matériel et industriel est la seule qui puisse résoudre et qui résoudra tôt ou tard les problèmes fondamentaux relatifs à l'organisation des sociétés”. Cp. R. Beudant, *Les méthodes biologiques dans les sciences sociales*, Revue du droit public, 18S6, t. V, s. 435.

hukukçular derin bir yanılığa içindeydiler.²¹ Sadece tek bir bilimsel konu vardır: doğa ve sadece tek bir asıl bilim: doğa bilimi. “Bilimin *tek bir* doğru anlayışının var olabileceği açıktır. Bir doğa bilimcinin/naturalistin bunu bir devlet bilimcisinden ya da bir hukukçudan farklı anlaması mümkün değildir. Eğer iki farklı bilim anlayışımız olsaydı, bunlardan biri bariz biçimde yanlış, diğeri ise doğru olurdu.”²² Buna göre olguları incelemenin ancak *tek bir* temel metodu vardır, o da doğa bilimi metodudur. “Doğa bilimci doğa olaylarını incelerken, onları sistematize eder ve bu yolla onları yöneten gizemli yasaları ortaya çıkarmaya çalışır. Tarihçi, siyasetçi ve hukuk felsefecilerinin önünde şimdi tam olarak böyle bir görev duruyor. O, tarihin, devletin hukuki yaşamdaki olgularını gözlemlemeli, bu olguları sınıflandırmalı ve gelişimlerinin gizemli yasalarını araştırmalıdır. Bu görevin doğa bilimcinin faaliyet alanıyla çifte benzerliği vardır: *birincisi bu olgular doğanın belirli bir yönünü tasvir eder* ve ikincisi, aynı bilimsel metod bir araştırma metodu olarak hizmet eder.”²³

Şimdi de devletin dünyadan ve güneşten, hayvanlardan ve bitkilerden farklı olmadığı inancını paylaşmayan devlet bilimcilerin metodolojik itirazlarına bakalım. Siyasette hukukçular, sosyologlara ve doğa bilimcilere uzun zamandır karşı çıkıyor, sosyologlar ve doğa bilimciler genellikle hayalperest ve metafizikçi olarak görülüyordu. Geniş bir bilimsel eğilim olarak devlet bilimindeki hukuki yönelim, geçen yüzyılda ortaya çıkmış ve esas olarak Alman hukuk okulu tarafından desteklenmiş ve başlangıç temelini Gerber’den almıştır.²⁴ (9^{uncu sayfa}) Devletin modern hukuk teorisi oldukça geniş bir metodolojik alan yazına ve çeşitli yorumculara sahiptir. Ancak devlet biliminde hukuksal metodun uygulanmasını savunanlar arasında ne kadar büyük farklılıklar olsa da, hepsi devletin öznesinin, iç doğasının hukukla yakından bağlantılı olduğu temel görüşünde birleşmektedir. Devlet olgularının hukuki doğasına ilişkin bu zihinsel kavrayış, hatta bir tür *hukuki sezgi* (*правовая интуиция*) diyebiliriz, hukuki metodolojinin ruhunu oluşturuyor. Sonuçta hukukçular, natüralist sosyolojinin aşırı ve tek taraflı takipçilerinin çoğunun göremediği şeyi basitçe görürler: devletin çok özel ve doğa kavrayışında ifade edilemez yüzünü.

Hukuk metodunun en yeni destekçilerinden birine göre, “hukuksal analiz yalnızca devletin temel ve kalıcı unsurlarını ortaya çıkarmaya izin vermesinden ötürü daha da gereklidir. Başka bir deyişle şu anda devlet varlığının fiili ve ideolojik temeli olan devlet doktrininin parçasını (часть учения о государстве) inşa etmeye izin verir. Tüm bunlar, siyasi değişimlerin etkisi altında devlet organizmasının sürekli olarak aldığı sayısız ve çeşitli biçimlere rağmen devletin daimi temeli olarak onun hayati sınırını oluşturan bir geri dönüşümlü başlangıç ve aynı zamanda devletin varlığının zamansal sürecinde bütünlüğünü koruduğu ve düşmanca siyasi

²¹ L. Gumplowicz, *Allgemeines Staatsrecht*, 1907, p. 2. L. Gumplowicz, *Devletin Genel Doktrini*, Nerovetskoy’un çevirisi, St. Petersburg, 1910, s. 3 [Л. Гумплович, *Общее учение о государстве*, p. II. Неровецкого, СПб, 1910, стр. 3].

²² Adı geçen Rusça kaynak, s. 1.

²³ Ak., s. 3-4.

²⁴ Bu sözü edilen hukuk metodu çok eski bir kökene sahiptir ve hukuki pratikle bağlantılıdır. F. V. Taranovskiy, *Devlet Biliminde Hukuk Metodu. Almanya’daki Gelişimi Üzerine Bir Deneme. Tarihsel ve Metodolojik Araştırma*, Varşova, 1904 [Ф. В. Тарановский, *Юридический метод в государственной науке. Очерк развития его в Германии. Историко-методологическое исследование*, Варшава, 1904]. Yine onun bir çalışması, *Eski Düzen Altında Fransa’daki Pozitif Devlet Hukukunun Dogmatikleri*, Yuriev, 1911 [“*Догматика положительного государственного права во Франции при старом порядке*”, Юрьев, 1911]. İngiliz devlet biliminin hukuksal yönü ile ilgili bkz. P. I. Novgorodtsev, *Devlet ve Hukuk*, 1904, s. 405 ve devamı [П. И. Новгородцев, *Государство и право*, Вопр. Фил. и Псих., кн. 74, 1904, стр. 405 и сл.].

etkilere direndiği güç olarak var olur.”²⁵ Bu açıdan bakıldığında, devletin hukuk teorisi, devletin bu *hayati ilkesini* kavrama amacına sahiptir; “bu olmaksızın bilim olmaz, yalnızca biçimsiz ve organik nitelikten yoksun olgular ve ampirik genellemeler yığını olur.”²⁶ Bu amaca ulaşmak için, devlet bilimi “ esasen kendine özgü, tüm sosyolojik, tarihsel ve siyasi etkilerle yabancı, kendi araştırma metodu tarafından yönlendirilmelidir, bu sadece hukuk metodu olabilir.”²⁷ **(10’uncu sayfa)** Konunun her zaman bu kadar açık bir şekilde ifade edilmediği ve söylenmediği tartışmasızdır, hatta hukuki metodolojinin maddesel gücünün (субстанциальная сила) olduğunu bile söyleyebiliriz. Ancak devletin hukuk teorisinin kuruluşunu kendi hayati görevi sayan hukukçuların çalışmalarına ilham veren şey bu güce güven değil miydi? Nitekim Gerber’e göre, devletin varlığının hukuki yönü kesinlikle devletin tamamını kapsamaz. Hukuk, devletin kültürel yaşamının yalnızca bir kısmını kendine tabi kılar, fakat bu kısım *devletin yaşam koşullarını belirlediği* için ağırlığı bakımından *çok büyük öneme* sahiptir.²⁸ Yani devletin iradi kuvveti, devlet iktidarı (государственная власть) onun hakkıdır. Dolayısıyla devlet hukuku bir devlet iktidarı doktrindir (учение о государственной власти) ve şu temel soruyu çözer: Devlet iradesinin içeriği nasıl bir şey olabilir?²⁹ Bu açıdan bakıldığında hukuksal metodoloji Otto Gierke’e göre, “malzemeyi ‘hukuk’ oluşturduğu için, incelenen malzemeyi hususi özellikleriyle belirleyen bir bilimsel araştırma metodu vardır” şeklinde ifade edilebilir.³⁰

Şimdi devlet bilimi alanındaki hem doğa bilimsel sosyolojizme hem de salt hukuksal devlet teorisine eşit şekilde olumsuz yaklaşan eğilimlere geçerseniz, bu eğilimlerin önerdikleri yolların inceledikleri konunun niteliği ve ilkeleri hakkındaki özgün bir düşünceden etkilendiği kanaatini belirtmeliyiz. Devlet biliminin tarihin yolunu izlemesi teklif edildiğinde, bu teklif “siyaset bilimine ihtiyaç duyduğu verileri amacına ve hedeflerine uygun olarak sadece tarih sunabilir”³¹ düşüncesinden çıkmaktadır. Bu nedenle, devlet bilimini tarihsel araştırmaya çağıran hukuk/içtihat(юрисдизм) muhalifleri, hukukçuları metodlarının devlet olgusunun doğallıktan uzaklaşmasına yol açtığı için suçluyorlar. İnceleme konusu hukukçuların elinden kayıp gidiyor ve temel kavramlar/anlayışlar tamamen çarpıtılıyor. Bütün bunların nedeni devlet biliminin konusunun hukukçuların incelediği konudan farklı olmasıdır. İnsan doğasının daimi özelliklerinin kendini gösterdiği bir alan olarak özel hukuk ilişkileri alanı bütünüyle Romalı hukukçular tarafından geliştirilen bir kavramlar sisteminin tüm ulusların hukuk biliminde oluşturulmasına doğal bir engel oluşturmazken, kamu hukuku alanında (публичное право) “bireysel özelliklerin sayısız çeşitliliği soyut formüller oluşturmayı tamamen imkansız hale getirmektedir.”³² **(11’inci sayfa)** Bu nedenle, “tarihsel-genetik araştırmalarda”, belirtilen görüşün temsilcilerinden biri olan Alman hukukçu Stern’in söylediği gibi, “kamu hukuku alanında yeterli, çağdaş yöntemin mantıksal soyutlama genellemesi hakkındaki metodolojik kabulünün yerine geçecek

[Tarihsel-Genetik Metod,
Çev. Notu]

²⁵ Ignace Tambaro, “Le principe organique de la constitution politique”, Revue du droit public, t. 24, 1907, p. 213.

²⁶ Ak., s. 215.

²⁷ Ak., s. 214.

²⁸ C. F. V. Gerber, *Grundzüge eines Systems des deutschen Staatsrechts. Zweite vermehrte Auflage*, Lpz. 1869, p. 3, No. 1.

²⁹ Aynı kaynak, s. 3.

³⁰ Otto Gierke, *Laband’s Staatsrecht etc, Schmoller’s Jahrbuch*, Bd. VII, p. 1102.

³¹ Deslandres, “La crise etc”, Revue du droit public, t. XVI, 1901, p. 404.

³² F. Störck, *Zur Methodik des öffentlichen Rechts*, 1885, p. 34.

tek bir vekil görüyoruz.”³³ Burada da konunun niteliğine dair ilkesel görüşün yazarın metodolojik bakış açısını belirttiğini görmemek olmaz.

Şimdiye kadar, devlet biliminde eleştirel felsefeden herhangi bir etki olmaksızın oluşturulan metodolojik eğilimlerle ilgilendik. Ancak devlet biliminin tarihinde, gördüğümüz gibi, kendi Kant’ını aramanın zamanı geldi çattı. Bu andan itibaren, devlet bilimlerindeki metodolojik arayışın tamamen yeni bir yön kazanması gerektiği görünmekteydi: nesneye doğru çekimin yerini devleti araştıran, bilişsel amaçlarını belirleyen ve bunların başarılı uygulaması için araçlara dikkat çeken zihni tanıma arzusu alacaktı. Çünkü, daha önce de söylendiği gibi, eleştirelliğin bilinçli ve gerekçeli bir amacı vardır: “Konunun kendisinin kavranmasından önce düşünce biçimlerini incelemek ya da suya girmeden yüzmeyi öğrenmek.” Teorik zorluğunu zaten daha önce açıkladığımız bu görev aslında neye yol açmıştır?

[Neo-Kantçı
Eleştirel Metod,
Çev. Notu]

Bu soruyu yanıtlarken, henüz eleştirinin ışığıyla aydınlanmamış bir metodoloji hakkında söylediğimiz herşeyi tekrar ediyoruz. Devlet bilimlerinin “eleştirel metodoloji”sinin erdemleri gayet büyüktür ve önemlidir. Ancak bu metodolojinin yararları esas olarak eleştirel felsefenin devlet araştırmacılarına (государственник) kendi konularında daha önce fark edilmesine rağmen mantıklı bir anlatıma sahip olmayan türden yeni yönleri ve özellikleri görmelerine yardımcı olduğu gerçeğiyle belirlenir. Kant’ın felsefesi hakkında genel olarak söylemek gerekirse, onun erdemi bilişsel merakı bilgi konusundan idrak ve muhakeme eden zihne kaydırılmış olmasına bağlı değildir. **(12’nci sayfa)** Bilişsel faaliyet alanında tamamen yeni ve saf ufukların keşfedilmesi ve tespiti eşlik etmeseydi, özneye böyle benzer şekilde yönelim yine de özgün olmazdı. Bilindiği gibi Kant, doğa-bilimsel deneyim olgusunu eleştiri konusu yapmıştır. Kant’a göre doğanın dünyası (мир природы) ya da deneyim dünyası (мир опыта) zorunlu mekânsal-zamansal ve nedensel-koşullu ilişkilerden oluşur. Böylece Kant şu soruyu sorar: mekan, zaman ve nedenselliğin kendileri doğa-bilimsel deneyimin nesnelere midir, yani onlar sırayla mekan, zaman ve nedenselliğin koşullarına tabi midir? Kant bu soruyu yanıtlarken, deneyimin koşullarının doğanın konuları değil, özel bir tür felsefi bilginin özel konularını temsil ettiği düşüncesini iddia etmeye girişmiştir. Kant’ın bu felsefi girişimi, doğa-bilimsel gözlemin evrensel gücünü *sınırlamaya* yönelik en önemli girişimlerden biriydi. Bu girişim, doğanın *ötesinde*, doğanın kendisinden daha fazla kavranmaya layık ve hatta doğa-bilimsel deneyimin inşası için bir koşul oluşturan bir nesnelere dünyasının keşfedildiği gerçeğine dayanıyordu. Artık, doğanın ötesinde hiçbir şeyin var olmadığı ya da kavranabilir olmadığı görüşü kayıtsız şartsız sorgulanıyor ve felsefenin pozitif çabası, doğa-bilimsel deneyimin *dışında/ötesinde* yatan ve buna rağmen bir biliş konusu olabilen şeyi aramaya yöneliyor. Başka bir deyişle, eleştirinin olumsuz görevi doğa bilimini *sınırlamak*sa, olumlu görevi de *yeni konuları sezme* için az ya da çok açık bir çaba olarak tarif edilebilir. Eleştiri böyle bir sezgi için zemin hazırladı ve en büyük erdemi de buradan kaynaklanmaktadır. Bu, tüm eleştirel metodolojinin erdemidir, eleştirilenlerin kendilerinin bazen küçümsediği ve hatta hissetmedikleri bir erdemdir: çünkü düşüncenin öznel sürecine odaklanmaları, onları

³³ Aynı kaynak, s. 31.

yaptıkları şeyin aslında yeni bilişsel imkanlara, yeni konulara ve yeni konusal ilişkilere dair entelektüel bir kavrayış olduğunu unutmaya mecbur eder.

(13'üncü sayfa) Kant'ın bu temel fikri yorumlanırken ortaya çıkan çeşitli eğilimlerden iki Alman filozof Windelband ve Rickert'in görüşleri, devlet bilimlerinin metodolojisi üzerinde özel bir etkiye sahip olmuştur. Burada onların görüşlerini, felsefe okullarının ilgi alanlarından, anlaşılıp bilinemeyen ve bazen karmaşık felsefi akıl yürütmelerden uzaklaşarak, bilimimiz için doğrudan konu açısından önemleriyle ele almak istiyoruz. Doğanın bilişsel anlamının (познавательная значения природы) bu eleştirel sınırlaması ve bunun sonucunda yeni bağlantıların ve yeni ilişkilerin kavranmasına yönelik felsefi susama ona gerçekten ne verebilir? Devlet biliminde Kant'ı aramaya başlayan bilimimizin temsilcileri yeni bir şey mi fark ettiler? Kabul etmek gerekir ki, devlet bilimi için hiç de azımsanmayacak bir önemi ve anlamı olan *bir şeyi* fark ettiler. Her şeyden önce, devlet biliminin konusunun, doğanın çoğu konusunun karakteristiği olan zorunlu yasallığı ortaya koymaktan çok uzak olduğunu gördüler. Birçoklarının bunu daha önce hissettiği doğrudur. J. S. Mill'in bile siyaset konusunda bir özgünlük bulduğunu gördük; devlet biliminde hukuksal ve tarihsel yöntemlerin destekçileri bunu daha da fazla bulmalıdır. Ancak bu belli belirsiz öngörülen özgünlük, tam olarak ifade edilecek kavrayışı bulamadı. Windelband ve Rickert okulu bu amaç için yeni ve başarılı ifade biçimleri ortaya koydu. Kant'ın doğa bilimsel deneyimin anlamının sınırlandırılması alanındaki çalışmalarını sürdüren Windelband ve ardından Rickert, bizzat gerçeklik bilimlerinde, ampirik bilimlerde, Kant tarafından fark edilmeyen, felsefi bakış açısından “deneyim” düşüncesinin artık pek çok doğa bilimcisine görüldüğü kadar tektip olmadığını gösteren belirli bir ayrışma olduğunu gördüler.³⁴ Aksine, iki tür “deneysel” bilim (“опытных” наук) vardır: biri genelleyici bilimler (науки обобщающие), diğeri bireyselleştirici bilimler (науки индивидуализирующие). “Deneysel bilimler”, Windelband'a göre “gerçek dünyanın bilgisinde ya bir doğa yasası biçiminde genel olanı ya da tarihsel olarak koşullanmış biçimiyle tekil olanı ararlar; bir yandan gerçek olayların *değişmeyen biçimini*, diğeri yandan *tek seferlik* (однократное), *kendi içinde belirlenen içeriğini* araştırırlar. **(14'üncü sayfa)** Bazıları yasa bilimleridir (науки о законах), bazıları olay bilimleridir (науки о событиях); birincisi her zaman ne olduğunu, ikincisi bir zamanlar ne olduğunu öğretir.³⁵ Bunlardan ilki nomotetik, ikincisi idiografik bilimdir.³⁶

[Windelband
ve Rickert
Yaklaşımı,
Çev. Notu]

³⁴ Bakınız. W. Windelband, *Präludien*, 3 Aufl. 1907 (daha önce bahsedilen 1904 yılına ait Rusçaya çevirisine [В. Виндельбанд, Прелюдии, СПб, 1904] “Naturwissenschaft und Geschichte” adlı önemli bir makalesi eklenmiştir). H. Rickert, *Die Grenzen der Naturwissenschaftlichen Begriffsbildung*, 1902 [H. Rickert, *Kavramların Doğa-Bilimsel Oluşumunun Sınırları*, 1905] (Г. Риккерт, Границы естественно-научного образования понятий, 1905)]. Yine ona ait *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*, 1899[*Kültür Bilimleri ve Doğa Bilimleri*, 1905] (Культуроведение и природоведение, 1905)] ve yine ona ait *Die Philosophie der Geschichte in Die Philosophie im Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts. Pestschrift für Kuno Fischer*, Heidelberg, 2-te Aufl. 1907 [Rikert, *Felsefe Tarihi*, 1908] (Г. Риккерт, Философия истории, 1908) bu Rusça çeviriye bir bibliyografik dizin eklenmiştir. Rickert'in genel felsefi görüşlerine giriş için şu makaleye bkz. В.В. Яковенко, *Felsefenin Özünü Üzerine Rickert'in Doktrini*, [В. В. Яковенко, Учение Риккерта о сущности философии, в Вопр. Фил. и Псих. Кн. 118 и 119].

³⁵ Daha önce bahsedilen *Präludien*'den [Прелюдии, р. п.].

³⁶ Windelband bu iki tür bilimi “Gesetzwissenschaften” ve “Ereigniswissenschaften” olarak adlandırır. Diğer isimler: “nomolojik”, “nomografik” - “genel/ortak” bilimlerdir, tarihsel” bilimler - “bireysel”, “tekil” bilimlerdir. Bkz. А. А. Чупров, *İstatistik Teorisi Üzerine Denemeler*, 1910, s. 45[A. А. Чупров, Очерки по теории статистики, 1910, стр. 45].

Windelband ve Rickert'te iki bilgi türü arasındaki bu karşıtlığın metodolojik bir anlamı vardır.³⁷ Ancak, bunun tamamen konuya/nesneye bağlı ya da ontolojik bir anlama da sahip olabileceğini görmek kolaydır. Neo-Kantçı felsefenin öznel-psikolojik özelemlerinden bağımsız bir Fransız yazarın haklı olarak öğrettiği gibi, genel anlamda doğada iki tür gerçek vardır -*tekrarlayan gerçekler (факты повторения)* ve ardıllık ardışıklık/gerçekleri (*факты последовательной смены*) (les laits de répétition et les faits de succession)³⁸. Birincisinin temel özelliği aynı olgunun yeniden üretilmesidir ve bu yeniden üretimde olgunun tekrarlandığı değişimlerin hiç önemi yoktur. Aksine, ardıllık/ardışıklık gerçekliklerinde temel nokta, tam olarak, bir önceki anı sonrakinden ayırt etmek; onlar için temel unsur genel değil diferansiyeldir.³⁹ Tekrarlayan gerçeklik var olan her şeyin temelidir; değişimse bu temelden büyüyen bir çiçektir. “Bu farklılık”, Ksenopol'e göre, gözlemlenen olguların doğasına ruhumuza işlenmiştir; nesnelidir. Tekrarlayan olgular bize kalıcı yüzlerini; ardıl/ardışık olgular ise değişken yüzlerini gösterir. Nesnenin statik ve dinamik doğasını bulan/ortaya çıkaran biz değiliz: nesnenin kendisi bu iki yüze sahiptir.”⁴⁰

Windelband-Rickert okulunun metodolojik araştırmalarında yapılan, anlamları farklı olan ayrışık/heterojen (разнородных) olgunun bu temel ayrımı, devlet çalışmalarında önemli etkiye sahip oldu. Her şeyden önce, devlet bilimcilerinin önünde şu köklü soru belirdi: Devlet bilimi hangi bilimler alanına aittir - yasaları inceleyen bilimler alanına mı, yoksa idiografik bilimler alanına mı? Ya da salt konu farklılıkları diline çevirirsek, devlet tekrarlayan gerçekliğe mi yoksa ardıllık/ardışıklık gerçekliğine mi ait olmaktadır? **(15'inci sayfa)** Devletin genel doktrini alanındaki bu soru, yeni sorunlar ortaya koyan ve yeni ufuklar açan şüphesiz yeni bir soruydu. Bu soruyu incelediğimizde, devlet olgusunun hiçbir şekilde, örneğin mekanikte incelenen hareket olgusunun ait olduğu gibi, her yerde ve her zaman, mekanda ve zamanda tekrarlanan olaylar olmadığını hemen ortaya koyar. Eğer devlet olgusu *tekrarlanıyorsa*, bu tekrarlama mekanik ve fiziksel doğanın tekrarlanan olgularından çok daha *öznel* bir karaktere sahiptir. Bu sonuç, devlet olgularının incelenmesi alanında, en son Kantçı metodolojinin düşüncelerini devlet bilimi alanına uygulamaya çalışanların fark etmekte gecikmedikleri yeni bir sezgiydi. Burada, metodolojik görüşleri Windelband ve Rickert'ten doğrudan etkilenen ve seçkin Alman hukukçulardan biri olan Georg Jellinek'i anmalıyız. Jellinek'e göre, “doğal olgular sosyal olgulardan farklıdır, çünkü ilkinde genel yasaların etkisi, her bir olgunun doğrudan her bir grubun tipik özelliği olarak görülebileceği şekilde izlenebilir. Oksijenin hidrojenle birleşerek suyu oluşturduğu ilişkiyi tek bir durumda açıklığa kavuşturduktan sonra, sonucu aynı türden tüm olası durumlara genişletebiliriz. Tek bir hayvanın yapısını biliyorsak, aynı türün diğer tüm üyelerinin yapısını da

[Jellinek
Yaklaşım,
Çev. Notu]

³⁷ “Yani burada *deneysel bilimlerin tamamen metodolojik ayrımına* sahibiz. Ayrım ilkesi *bilimlerin bilişsel amaçlarının biçimsel karakteri* olarak *bizmet eder...* Genel olarak, bu metodolojik karşıtlığın bilişin içeriğini değil, yalnızca biliş tekniklerini sınıflandırdığını gözden kaçırmamalıyız.” Bkz. *Prelüidler*, s. s. 320-21[Прелюдии, р. п. стр. 320-21]. Bu, temel felsefi öncülleri tarafından koşullandırılan okulun sağlam güdüsüdür. Bu bölümün 1., 2. ve 3. notlarına bakınız.

³⁸ A. Xénopol, *La théorie de l'histoire*, 1908, p. 2.

³⁹ Aynı kaynak, s. 3.

⁴⁰ Aynı kaynak, s. 4-5.

biliriz.”⁴¹ Jellinek’e göre toplumsal ve tarihsel olgular bu özelliğe sahip değildir. Elbette bu alanda da genel yasalar bulmaya çalışmak mümkündür ve tarih felsefesinin ve sosyolojinin defalarca bu girişimde bulunduğunu biliyoruz. Ancak bu pek de tartışmasız müsbet sonuçlar getirmedi. Sözü edilen toplumsal ve tarihsel yasaların ya ‘ortak kullanım alanları (общими местами)’ ya da kanıtlanamayan varsayımlara ve olgulara ilişkin yetersiz aşinalığa dayanan ‘inşa’ olduğu ortaya çıkmıştır.⁴² **(16’nci sayfa)** Bu, sosyal olguların *ebediyen tekrarlanan* genel güçlerin eylemleri değil fakat her zaman sonsuz, çeşitli ve tekrarlanmayan insan faaliyetlerinin ürünleri olmasına bağlıdır. “Tüm toplumsal olgulardaki temel faktörün -bireylerin- etkisi hiçbir zaman bütünüyle zihinde canlandıramazsa, *toplumsal yasaların geniş kavrayışının* imkânsızlığı da böylece kanıtlanmış olur. Her tarihsel olgu, her toplumsal olgu, diğerleriyle ne kadar türdeş (однородно) ve benzer olursa olsun, her zaman onu diğer tüm olgulardan, hatta onunla en çok ilgili olanlardan bile özellikle ayıran bireysel anlar tarafından belirlenir. Hiçbir toplumsal olay sadece belli bir tür olgunun temsilcisi değildir, ama her zaman aynı zamanda sadece bir kez meydana gelen, asla kendini tekrar etmeyen bir şeydir, tıpkı insan bireyselliklerinin uçsuz bucaksız çeşitliliği içinde bireyin asla kendini tekrar etmemesi gibi.”⁴³ Bu *konu* farkı, sosyal ve devlet bilimlerinin yönteminin temel özelliğini açıklamaktadır. “Türdeş doğa olaylarında, özdeşlik unsurları (тождественные) bilim için baskın bir öneme sahipken, sosyal olaylarda özdeşlik unsurları bireyselleştirici unsurlar tarafından o kadar geride bırakılır ki, sosyal bir olay asla özdeş bir biçimde değil *yalnızca benzer* bir biçimde tekrarlanır.”⁴⁴ Bu nedenle, sosyal bilimlerde genel yasalar bireysel bir olguyu açıklayamaz. Romalı bir hukukçunun medeni hukukla ilgili olarak “her tanım/tespit tehlikelidir çünkü çürütülemeyecek kadar az şey içerir” yorumu, sosyal bilimlerdeki tüm genel ifadeler için geçerlidir. Yaşamın bütünü genel kalıplara sığmıyor ve bu kalıplar genişletilirse, ya neredeyse hiçbir bilimsel değeri olmayacak kadar içeriksiz/boş ve kendi kendini açıklayıcı olurlar ya da en yüzeysel eleştiriyle çürütülecek kadar yanlış olurlar.”⁴⁵ Sosyal bilimin görevi ve amacı, eğer genelleme yoluna gitmek istiyorsa, genel yasalar bulmak değil benzer olgular bulmak ya da sözü edilen *tipler* oluşturmaktır. **(17’nci sayfa)** Sosyal tip, diğer bireyler arasından en yoğun, daha az göz alıcı ve stilize edilmiş, ortalama tipik bir imgedir. Tip, şöyle söylemek gerekirse, genelin içine girmeyi değil bireysel göz alıcılığı ifade etmektedir.

Ancak sosyal bilimlerin devleti inceleyen kısmının önünde tam olarak aynı görevler durmaktadır. Jellinek’e göre devlet bilimi, genelleme yolunu izlemek istediğinde dahi her zaman bu bireyci önyargıya sahiptir. Yukarıda söylenene uygun olarak devlet bilimlerinin, her biri nomotetik bilimlerden ziyade idiografik bilimlere daha yakın olan iki ana dalı saptanabilir. Her şeyden önce ayrı, bireysel-muayyen devleti tamamen somut bir incelemeye tabi tutmak mümkündür. Bu, konusu itibarıyla tekrarlarla değil, zamansal ardışıklıkla ilgilenen, tamamen açıklayıcı, tarihsel bir devlet bilimi olacaktır. Ancak her devlet diğer devlet

⁴¹ G. Jellinek, *Das Recht des modernen Staates*, 2 Aufl. 1905. s. 26. G. Jellinek, *Modern Devlet Hukuku*, St. Petersburg. 1903, s.16 [Г. Еллинек, *Право современного государства*, СПб, 1903, стр. 16].

⁴² Ibid, p. 27; Rusça adı geçen kaynak, s. 17.

⁴³ Ibid., p. 28; Rusça aynı kaynak, s. 18.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

oluşumlarıyla bağlantı kurar, onlarla çok sayıda ortak özellikler ve nitelikler paylaşır. “Bir devletin incelemesine genel olarak devletin incelenmesi de katılmalıdır... Sadece böyle bir çalışma sayesinde genel olarak devlet kendi özgünlüğü içinde anlaşılabilir, çünkü sadece böyle bir çalışma tipik olanı bireysel olandan ayırır, bu da hem teorik kavrayış hem de siyasi faaliyet için aynı derecede önemlidir.”⁴⁶ Bu *genel* bir devlet doktrini, devlet olgusunun genel bir teorisi olacaktır.

Ancak devlet bilimlerinin özel, bireyselleştirici doğasına ışık tutulması, eleştirel metodolojinin devlet bilimi üzerindeki etkisinin yalnızca bir yönüdür. Kendi Kant’ını arayan devlet bilimcileri, yalnızca konularının özel bir genellik doğasına sahip olduğunu değil, aynı zamanda konularındaki bazı önemli özellikleri de görmeyi başardılar. Eleştirel felsefenin destekçileri, Kant’ı izleyerek, doğa biliminin önemini sınırlama ve doğanın ötesinde ne olduğunu görme çabalarında, yalnızca deneyim alanını iki farklı dala bölmekle kalmadılar. Dahası *bunlar* tekrar eden ve tekrar etmeyen konuların *ötesinde*, bilişimizin ulaşabildiği başka bir alan olduğu düşüncesini yerleştirmeye çalıştılar. Bu, *gerçek* olmayan, ancak doğru ve güvenilir biliş için çare olan konular alanıdır. **(18’inci sayfa)** Bilindiği gibi, Windelband tarafından bu tür konular olarak normlar dünyası belirtilmiştir. Norm olarak adlandırdığımız şey *mevcut* ve *geçerli* bir şey değildir; norm, maddenin/şeylerin *gerekli* düzenini onaylayan bir şeydir. Bir şeyin olması gerektiğini söylediğimde, bununla varlık hakkında herhangi bir önermede bulunmuyorum. Varolan, olması gereken değildir ve olması gerekenle hiçbir ilgisi olmayabilir. Genellikle ahlaki faaliyetimiz, gerekli olanı en basit ve en erişilebilir şekilde ortaya koyan yeri gerekli alan sayıyor. Ancak Windelband’a göre sadece etik değil aynı zamanda bilişsel olarak uygun olanı, hakikat ve estetik olarak uygun olanı güzellik ideali olarak belirleyen mantıksal ve estetik normlar da vardır. Çeşitli hüküm ve düşüncelerimin hepsi doğru olmaktan uzaktır. Zihinsel faaliyetlerimde hakikat bana verildi, ancak hazır bir şekilde verilmedi, hakikat *için* çabalar, bilinen hakikat postüllarını ve hakikatlik normlarını sergilerim; benzer şekilde güzellik normları da vardır. Bu doğruluk, iyilik ve güzellik normları içsel anlamlarıyla kavranabilir, *özel bir çalışma konusu olarak hizmet* edebilir. Bu doğanın bir konusu değildir, var olan ve gerçek bir şey değildir. Gerçek düşüncelerimi incelerken, kafamda hem iyiyi hem de kötüyü, doğruyu ve yanlış vesaire eşit buluyorum. Gerçek deneyimde öğrenilen düşüncelerin mevcut içeriği bize olan ile olması gereken arasında bir ayrım vermiyor. Gerçek olan ile olması gereken arasında, mevcut yasa ile norm arasında ayrımın yapılmasını sağlayan özel bir *takdir yetkisi ve ayırt etme* edimine sahip olmak gerekir. Olması gerekenin dünyası gerçekten de özel konular dünyasıdır ve bunun kavranması için ona uygun özel araçlara ihtiyacımız vardır.⁴⁷

Dolayısıyla bilimler arasında, konularındaki bu farklılıklara göre yeni bir ayrım söz konusudur. Bu gerçeklik bilimleri (науки о фактах) ve norm bilimleri (науки о нормах) ayrımıdır. Doğa bilimleri ve tarihin birincisine/gerçeklik bilimlerine ait olduğunu zaten biliyoruz; ikincisi ise esasen felsefidir. **(19’uncu sayfa)**

⁴⁶ Ibid, p. 32; Rusça adı geçen kaynak, s. 21.

⁴⁷ Bu düşünceler Windelband’ın *Normlar ve Kanunların Doğası, Präludien* adlı eserinde, s. 195 [Нормы и законы природы, Прелюдии, стр. 195] ve sonraki makalelerinde sunulmaktadır.

Fakat şimdi soruluyor ki, devlet bilimi bu yeni ayrımla nasıl bir ilişki içindedir? Gerçek olanın bilimi midir yoksa olması gerekenin bilimi midir?

Devlet bilimlerinin eleştirel metodolojisi tüm bu sonuçları kabul ediyor ve bunları devlet bilimlerinin genelleyici ve tarihsel açıklayıcı bilimler ayrımı kabulüyle birleştirmeyi arzuluyor. Jellinek'e göre, bilimler arasında yeni bir ayrım ilkesi daha vardır: bu tam olarak *nedensel* ve *normatif* bilimlerin ayrımıdır. Kantçı görüşler kendine özgü formülasyonu, der ki "iki türlü kural vardır: olguların nedensel bağlantısını ifade edenler ve insan tarafından, onun düşüncesi ve eylemleriyle gerçekleştirilmesi gerekenler -başka bir deyişle, *varoluş kuralları* ve *zorunluluk kuralları*."⁴⁸ "Buradan" diyerek devam eder Jellinek, "devletin sosyal doktrini ile devlet hukuku doktrini arasında önemli bir metodolojik ayrım ortaya çıkar. Birincisinin içeriği devletin fiili, tarihsel ya da -pek doğru ifade edilmese de- doğal varlığı/oluşu, ikincisinin içeriği ise bu gerçek varlıkta kendi ifadesini bulması gereken hukuk normlarıdır. Bu normlar kendi içinde var olan bir şey değil, insanın yaptıklarıyla gerçekleştirilmesi gereken bir şeydir. Bu *devlet doktrininin iki parçasını birbirine karıştırma olasılığını ortadan kaldıran yerleşik/köklü bir ayrımdır*."⁴⁹ Normlar, bir taraftan tanımlamanın/açıklamanın konusu olabilir, böylece somut, tamamen bireysel bir devlet hukuku normları sisteminin özel, idiografik bir bilimini meydana getirebilir; fakat normlar diğer taraftan devlet hukukunun *genel* doktrininin temelini oluşturan tekrarlayan, tipik içerikleri açısından da incelenebilir. Çünkü Jellinek'in deyişiyle, "devlet doktrini tarafından incelenen tipler, devletin görülebileceği iki bilimsel bakış açısı dolayısıyla iki türlü olabilir: tarihsel-toplumsal ve hukuksal. Bu nedenle, devlet yaşamının diğer taraflarını incelemek için farklı inceleme metodları gereklidir. (20'nci sayfa) Devletin sosyal doğası, tarih ve sosyal bilimlerde kabul edilen yöntemlerle, hukuki doğası ise hukuk bilimine hakim olan yöntemlerle öğrenilir."⁵⁰

[Metodolojik
Çeşitlilik,
Çev. Notu]

Şimdi devlet biliminde kendi Kant'ını arama arzusunun yol açtığı sonuçları özetlemeye çalışırsak, devlet bilimlerinin eleştirel metodolojisinin, konusunun *çok yönlü yapısını* ve bunun sonucunda ortaya çıkan *devleti bilme/kavrama yollarının çeşitliliğini* gördüğünü söyleyebiliriz. Eleştirel doktrinin/öğretinin metod hakkındaki *metodolojik çoğulculuğu* (*методологический плюрализм*) adını buradan alır. Devlet, farklı varoluş tasarılarından oluşan ve bir kişiyi değil birkaç kişiyi, bir tarafı değil birçok farklı unsuru ortaya çıkaran karmaşık bir konudur. Bu nedenle, devleti incelemek için sosyolojik, tarihsel ya da hukuksal tek bir metod ortaya konulamaz. Bunların hepsi devletin incelenmesine varır ve devlet olgularının tamamı, ardışık ve çeşitli uygulamalar yoluyla öğrenilebilir. Devleti inceleme metodlarından herhangi biri tercih edilemez ve bu metodun devlet olgusunun *özüne* dair kesin şekilde bilgi verdiği iddia edilemez. Hakikat, konuyu mümkün olduğunca tam olarak ele almayı arzulayan bakış açılarının birleşiminde yatmaktadır. Tabii ki konu bunlar tarafından *tamamen* kapsamaz, sonuçta her zaman tanınamayan bir tortu -yani olgunun bilinmeyen özü, "kendindeki şey (вещь в себе)" kalır. Bununla birlikte, devletin *özünü* ifade edecek tek bir kavrayış

⁴⁸ G. Jellinek, p. 19; Rusça adı geçen kaynak, s. 11.

⁴⁹ Ibid, p. 20; Rusça aynı kaynak, s.12.

⁵⁰ Ibid, p. 40; Rusça aynı kaynak, s. 26.

oluşturmak da imkansızdır. Devlet hakkında ne kadar çok sayıda bakış açısı ve metod varsa o kadar devlet kavrayışı vardır: sosyal-bilimsel, hukuksal vb.⁵¹

Eleştirel metodoloji, devlet söz konusu olduğunda beliren çeşitli bakış açılarının tümünü tam olarak tespit etmemiştir. Eleştirel metodologlar arasında bunların sayısının kaç olduğu ve ne oldukları konusunda genel uzlaşma yoktur. Bilimde ayırt etmeye eğilimli insanlar bu türden çok sayıda bakış açısı oluşturmayı seviyorlar ve onların çoğulculukları hakikaten sınırsızdır. Ancak ayrımlara/ayırt etmeye susamamış olanlar, genellikle kendilerini devlet olgularına ilişkin bazı temel kavrayış çizgilerine işaret etmekle sınırlarlar ve bunları az sayıda temel tipe indirgerler. **(21'inci sayfa)** Böylece, modern zamanlarda, eleştirel metodolojinin savunucusu olan Rus devlet araştırmacımız B. A. Kistyakovskiy, "*Sosyal Bilimler ve Hukuk [Социальные науки и право]*" adlı eserinde, devletin incelenmesi için dört temel çizgi belirler: tarihsel-siyasal, sosyolojik, psikolojik ve felsefi-ideolojik.⁵² Devlete dair tam ve bütün bilgi, eleştirel çoğulculuk metodolojisiyle kurulan tüm bu farklı bakış açılarının uygulanması sonucunda elde edilebilir.

Belirtmek gerekir ki, devlet ve hukuk çalışmalarındaki *çoğulcu (плюралистическое)* yönelim yeni-Kantçıların bazı öncülleri tarafından da öngörülmüştür. Metodoloji sorunlarını tartışan hukukçu ve devlet adamlarının pek çoğu, bu tür karmaşık olguların incelenmesinde tek bir metodun uygulanmasının yetersizliğine bir çok kez işaret etmişler ve diğer yardımcı bakış açılarıyla *eksikliği tamamlamayı* istemişlerdir.⁵³ Bu bakımdan, içtihat için Kant'ı arayanların değeri azalıyor gibi. Ancak Kantçı çoğulculuk ile onun öncellerinin metodolojik arayışları arasında büyük fark vardır. Kantçılar için her metod bağımsız bir araştırma ilkesine, devlet biliminin ayrı bir dalı için kuruluş temellerini oluşturan özerk bir hipoteze sahiptir. Bu sonuçlarda/bulgularda Kantçı çoğulculuk, eleştirel felsefenin salt mantıksal araştırma alanında elde ettiği zengin deneyimden yararlanmıştı. Bu nedenle, eleştirel metodolojinin savunucuları her zaman bakış açılarının ayrılmasında titizlikle ısrar etmiş ve bunların birleştirilmesini ve karıştırılmasını reddetmiştir. Eğer devlet olgusu birçok yüze sahipse, bu nedenle her bir yüzü diğer yüzlerle karıştırılmadan ya da onların ayrı özelliklerini birbirine karıştırmadan tüm özellikleriyle tutarlı bir şekilde incelemek gerekiyor. Kantçı çoğulculuk bu nedenle yöntemlerin tek bir disiplinde yapay olarak bir araya getirilmesine, senkretizm/bağdaştırmacılık denilene karşı her zaman ayağa kalkmıştır. Devletin tam bilgisine/kavrayışına, her biri kendi yolunda ilerleyen ve kendine özgü amaçlarını gerçekleştiren bir dizi bağımsız devlet biliminin oluşumu sonucunda ulaşılabilir.⁵⁴

(22'nci sayfa) Eleştirel metodoloji incelemenin/araştırmanın konu farklılıkları ve konu tanımları alanında döndüğünü kabul eder. Kesin olarak konuşursak, yalnızca böyle bir metodoloji, belirli bir bilgi dalında ve dünyanın incelenmesinde gerekli olan bazı teknik kabullerin ve becerilerin toplamı olarak, basit

⁵¹ Bkz. Th. Kistjakowski, *Gesellschaft und Einzelwesen*, p. 60 ff. G. Jellinek. *System d. subject. Rechte*, p. 12 ff.

⁵² B. A. Kistyakovskiy, *Sosyal Bilimler ve Hukuk*, Moskova, 1916, s. 442 ve devamı.

⁵³ Gierke haricinde, kısmen Deslandres (Деландр) ve Sterk'in (Штерк) yanı sıra bu görüşün temsilcisi olarak Rieker, *Ueber Begriff und Methode des allgemeinen Staatsrecht, Vierteljahresschrift für Staats-und-Volkswirtschaft*, Bd. IV.

⁵⁴ Jellinek, *System*, etc, p. 15. Kistyakovskiy, *Sosyal Bilimler*, s. 439 [Кистяковский, Социальные науки, стр. 439].

bir *metodolojiden* sıvırlan herhangi bir genel ve temel felsefi ilgiye sahip olabilir. Bilişsel faaliyetimizde de, kendilerini bilgiye ve bilime adanmak isteyenler için gerekli olan belirli ruhsal bir jimnastik vardır. Bu jimnastiği öğrenmek mümkündür ve kişinin laboratuvarında çalışırken, herbaryumu bir araya getirirken, kendi metodolojisini incelerken uyulması gereken kuralları açıklayan bazı teknik disiplinler oluşturmak mümkündür. Onlar için metodoloji her zaman, bilgi konusunun oluşumunda yaratıcı, kurucu rol oynayan ruhumuzun ilkeleri veya temel hipotezleri hakkında felsefi bir bilimdir. Kant, salt, matematiksel doğa biliminin altında yatan ilkeleri keşfetmeye çalıştı. Ancak tarihin temelinde ve normatif bilimlerin temelinde tamamen bağımsız başka ilkeler yatıyor. Onların yardımıyla belirli nesneleştirme sistemleri (системы объективации) kuruluyor, konular ve onlara karşılık gelen bilimler doğuyor. Gerçeklik kendi başına bilinebilir mi sorusuna türlü şekillerde bakılabilir ve Kantçılar bu soru üzerinde fikir birliğine varamamıştır. Ancak bilinebilenin sınırları kapsamında sadece hipotezleri ve bunlara uygun konu sistemlerini kurarak bilebiliriz. Bu, eleştirel idealizmin dayandığı ve üzerine düştüğü temel Kantçı inançtır/kanıdır. Bu anlamda, bir Kantçı için bilginin veya ilkelerin ön koşullarının her zaman, ontolojik olmasa da (kendi gerçekliği kavrayış anlamında), en azından tamamen konusal değere sahip olması gerekir. Bu nedenle eleştirel metodoloji teknik değil felsefi ilkeler bilimidir.⁵⁵

(23'üncü sayfa) Bu açıdan bakıldığında Windelband ve Rickert'in etkisiyle oluşturulan eleştirel metodolojinin önemli bir dezavantajı vardır. Tabii ki devlet biliminin temel hipotezlerini kurarken, bizi devlet olgusunun konusuna, devletin varoluşunun unsurlarına koyması gereklidir. Ancak bu konu, gördüğümüz gibi, zihinsel düşüncemizde çoğalır ve tamamen bağımsız birkaç konuya ayrışır. Soruluyor ki, ilkeleri bakımından bu kadar farklı olan bu konular (örneğin sosyolojik olgu olarak devlet, psikolojik olgu olarak devlet, hukuki olgu olarak devlet vb.) neden hala genel "devlet" kavramı/anlayışı altında birleşmeyi hak ediyor? Öyle görünüyor ki, çoğulcu metodoloji tarafından kabul edilen devletin farklı yüzlerinin çokluğu tek, ortak bir şeyin değerini, bir tür genel özü/benliği engelleyemez. Devlet olgusunun ayrı yönlerini belirleyen ayrı ilkeler veya hipotezler, bazı genel ilkelerde veya bazı temel hipotezlerde birleşmeyi gerektiriyor gibi görünmektedir.⁵⁶ Kendi Kant'larını arayan devlet bilimciler, bu sorunun sorulmasına gerek duymuyorlar.

⁵⁵ Kantçılığın bu yönü özellikle Marburg felsefe okulu tarafından tespit edilmiştir. Cohen, *Das Princip der Infinitesimal-Methode und seine Geschichte*, 1883; *Kants Theorie der Erfahrung*, 2 Aufl 1885; *Kants Begründung der Ethik* 2 Aufl 1910; *System der Philosophie, 1 Theil Logik, 2 Theil Ethik*. Zamanımızın en üretken yazarlarından biri P. Natorp'un özellikle *Die logische Grundlagen die Exacten Wissenschaften*, 1910 buraya dahildir. E. Cassirer vd.

Cohen okulunun önemli özelliği, Kant'ın bu yorumunun önceki felsefe tarihiyle, özellikle de idealizm tarihiyle en derin bağlantısını göstermeyi başarmasıdır. Özellikle Platonla antik felsefe üzerine yapılan dikkat çekici araştırmalar, Marburg okulundan gelenler, Platonculuk ile Kantçılık arasında yakın bir ilişki olduğunu ortaya çıkardı. Bkz. P. Natorp, *Platon Ideenlebre*, 1903. N. Hartmann, *Platos Logik des seins*. 1909. Eleştirmenler, Platon'un Cohenci yorumunun tek yanlılığına ne kadar dikkat çekerse çeksın, burada Platonculuğun, felsefe okulu tarafından affedilmez şekilde göz ardı edilen yeni bir yönü keşfedildi. Ancak bu yön hem İngilizler hem de Fransızlar tarafından birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkarılmıştır. Bkz. Lutoslawskie, *The Origin and Growth of Platos Logik*, 1905. L. Robin, *La Théorie Platonicienne de L'amour*, 1908; *La Théorie Platonicienne des Idées et des Nombres d'après Aristote* 1908. Cohen'in Kant anlayışı ile modern felsefe arasındaki ideolojik bağlantı hakkında bkz. Ernst Cassirer, *Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit*, Bd, I, II, Berl . 1910. Ayrıca bkz. Cassirer, Leibnitz. 1902. Rusya'da bkz. B.P. Vişeslavtsev, *Fütche'de Etik*, 1913 [Этика Фихте, М. 1913] eseri ile Cohenci anlayıştaki temel eleştirinin tamamen Fichte'de yer aldığını gayet başarılı bir şekilde gösterdi. Bunun, Marburg okulu için Kant sonrası idealizme yönelik tutumunu köklü biçimde değiştiren, beklenmedik bir keşif olduğu kabul edilmelidir.

⁵⁶ B. A. Kistyakovskiy, eleştirmenlerin birçok kez işaret etmesine rağmen yukarıda belirtilen en yeni çalışmasında bu zorluk konusunda sessiz kalıyor. Örneğin benim eski makaleme bkz. "Rudolf Stammler'in Sosyal/Toplum Felsefesi" ["Социальная философия Рудольфа Штаммлера" в Вопр. фил. и психол., кн. 96].

Dahası, bu temel sorunu, ampirizm ve pozitivistizmin destekçilerinin çözmeye alıştıkları yöntemle çözüyorlar. Bunlar, devletin türsel özü hakkında benzer genel doktrini, eski zamanların mirası, artık geçerliliğini kaybetmiş doğal hukuk doktrini olarak reddetmişlerdir. Eğer herhangi bir “genel” devlet doktrini mümkünse, bu ancak tarihsel malzemenin deneysel bir genellemesi olarak tamamen tarihsel bir tip oluşturabilir. Bu bağlamda, modern genel devlet doktrini, yalnızca devlet düşüncelerinin anlaşılmasında bir miktar birlik bulan Germen ve Galya kültürünün devlet doktrini olmalıdır. Böyle genel bir doktrinden yalnızca Hristiyan olmayan diğer kültürlerin devletlerini değil, hatta örneğin Slav devletlerini, Rus devletini hariç tutmak gerekir.⁵⁷ Jellinek, tipler hakkındaki doktrininde, renksiz ve belirsiz tipler ortaya çıkmaması için devletlerin birbirleriyle karşılaştırılmasının fazla ileri gitmemesi gerektiğini iddia ederek bu görüşleri tamamıyla kabul etmektedir.⁵⁸ (24’üncü sayfa) Dolayısıyla genel devlet teorisinin nesnesi yalnızca “modern Batılı devletlerin yaşamı”dır; doğru inşa edilmiş bir devlet bilimi bunun ötesine geçemez.⁵⁹ Başka bir ifadeyle, Jellinek’e göre devlet kendi fikrine sahip olma hakkına sahip değildir. Felsefi bilimin talep edebileceği anlamda genel bir devlet kavramı yoktur ve olamaz; devletin “özüne/benliğine” ilişkin bir bilim yoktur, yalnızca devlet biliminin ayrı dalları vardır.

Bu görüşler yalnızca eleştirel metodolojinin temel öncülleriyle bağdaşmamakla kalmaz, aynı zamanda kendileri de son derece tartışmalıdır. Devletin türsel özünü/benliğini, her zaman ve her yerde belirli evrensellik ve değişmezlik özelliklerini ortaya çıkaracak kadar yaymak imkansızdır.⁶⁰ Böyle bir yayımda, her zaman çeşitliliğin bir birliği olarak, çeşitli değişikliklerin uzun vadeli bir bağlantısı olarak görünen konunun/nesnenin kendisi zorunlu olarak kaybolur. Devlet, doğasını gerçekten ortaya koysa bile, her yerde -hem Avrupa’da, hem Asya’da, hem de Slavlar ve Almanlarda- bazı ortak özellikleri ortaya çıkarır. Başka bir ifadeyle, devlete veya onun kalıcı genel özüne dair bir idea vardır. Bu ideanın içerik açısından çok fakir olduğu, sonuçta birkaç sıradan söze ve genel bir yere indirgelediği itirazı yapılabilir. Ancak böyle bir itiraz aslında hedefi ıskalamaktadır. Bunlar “ortak kullanım alanları (общие места)” olsa da yine de keşfetmek gerekiyor. Ama bunların yalnızca genel bir yer/sıradan şeyler olup olmayacağını kim bilebilir? Devlet fikrinin henüz bağımsız bir araştırma konusu haline getirilmediği için oldukça zengin, ortaya çıkarılmamış bir içeriğe

[Devletin Genel Teorisi - Bilimi, Çev. Notu]

⁵⁷ Bkz. Ricker, *Ueber Begriff und Methode etc.*, 1. c.

⁵⁸ G. Jellinek, s. 23.

⁵⁹ Ibid, s. 13.

⁶⁰ Eski devlet bilimi, moderninin aksine, bu genel kavramı, devlet olgularının bu ortak özünü bulmaya çalışıyordu. Doğal hukuk teorisinin hala takdir edilmeyen felsefi önemi buradan gelmektedir. Bkz. örneğin P. F. Schmier, *Iurisprudentia Publica Universalis, Salisburgi*, 1723, s. 1-2: “Iurisprudentia. si qua in rerum natura experiatur, erit occupata circa Leges Publicos Universales, in toto, qua excurrit, mundo vim obligandi habentes. At hujus modi Leges, in toto urbi vim obligandi habentes, non immerito referri possunt inter entia rationis politica: quippe cum quaelibet Respublica specialibus Legibus publicis, in suum proprium commodum unice collimantibus, instructa noscantur; nee in Gallia vel Hiepania valeant Leges, in Moscovia latae“... Ayrıca dönemin tanınan sözlüklerinden (Philosophisches Lexicon, Lpz, 1775, Bd. II, s. 980) J. G. Walch’a aittir ve burada genel devlet hukukunun görevleri aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır: “gründet sich auf die natürlichen Gesetze, welche einen jeden bürgerlichen Stat regieren müssen, und trägt noch denselbigen der Regenten und Unterthanen Pflichten und Rechte für.” L. I. Petrajüskij’in yerinde yorumları için bkz. *Devlet ve Hukuk Teorisi*, 1919, s. 213-14’ten [Теория права и государства, т. I, изд. 2, 1909 стр. 213-14 прим. 1] : “Devlet hakkındaki en yeni doktrinlerde, Jellinek ve diğerleri, devlet üzerine tarihsel veya dinamik anlayışı slogan olarak sergilemektedir... Buna rağmen, Jellinek ve diğerleri devlet üzerine doktrinlerini “genel” doktrinler olarak adlandırmaktadırlar. Gerçekte, söz konusu “genel” kavramlar ve “genel” doktrinler, genel kavramları ve teorileri değil, devlet yaşamının en son olgularını tanımlama girişimlerini temsil etmektedir.”

sahip olması mümkündür. Devletin genel, türsel doğasının, araştırmacılara, genel devlet teorisinin veya onun felsefi biliminin içeriğini oluşturacak bir dizi genel doğruyu veya aksiyomu ortaya çıkarması mümkündür. Bunlardan bazıları, konuyu unsuruna dalmadan önce kavramaya çalışan, ancak aslında konunun en genel tanımlarından bazılarını oluşturan en son metodolojik doktrinler tarafından öngörülmemiş miydi?

(25'inci sayfa) Açıklanan düşünceler, devletin genel teorisi olarak adlandırılabilir bu bilimin temel özelliklerini oluşturmaktadır. Bu bilim, kendine göre ilk/öncül ve temel olmalıdır. Bu bilim görüşüne göre düşünce biçimleri değil en genel tanımlarıyla konunun kendisi incelemeye alınır. Dolayısıyla epistemoloji değil varlık bilimi veya ontoloji olacaktır. Bu bilime farklı adlar verilebilir: Devlet veya ideoloji fikri öğretisi olarak adlandırılabilir, devlet felsefesi olarak adlandırılabilir, çünkü felsefi bilginin konusu her zaman zamansal gerçekliğin değişken ve akıcı olaylarının temelinde duran evrensel (всеобщие) ilişkiler ve bağlantılar olarak kabul edilir. Son olarak, bu bilimi artık moda olan fenomenoloji olarak adlandırabiliriz. Bu, devletin genel türsel özünü/benliğini kendi özellikleriyle tanımlayan bir bilim anlamına gelir. Bu tür temel bilim, filozofların adlandırdığı gibi, zihnimizde var olan genel/evrensel gerçekler (всеобщая истина) zihinsel olarak düşünmenin belirli bir yeteneğine, entelektüel sezgiye dayanır. Kesin olarak konuşursak, tüm bilginiz sonuçta bu yetenektir, çünkü yalnızca onun yardımıyla en güvenilir ve doğru olduğunu var saydığımız -genel tanımları veya aksiyomları- öğrenebiliriz. Böyle özgürce düşünülmüş aksiyomlara dayanan en güvenilir bilginiz, doğruluk şekli ve her bilimin ideali olarak tanınan matematiktir. Ancak, büyüklüğün veya mekanın genel tanımlarını zihinsel olarak ayırt ettiğimiz gibi, benzer şekilde diğer konuların ve diğer bilgi alanlarının altında yatan genel ilkeleri de ayırt ederiz. Elbette bunlar, devlet biliminin bu bakımdan matematiğe benzeyen bir salt bilim (mathesis pura) olabileceği anlamına gelmez. Buradaki aksiyomlar farklıdır ve onların esasen heterojen ve özel olarak belirli/tanımlı maddeyle ilişkileri farklıdır. Ancak durum ne olursa olsun, bu aksiyomların yeri, zamanı, tarihsel ve toplumsal koşullarından bağımsız olarak, konusu genel olarak devlet fikri olan özel bir temel bilimde öğrenilmelidir.⁶¹

(26'ncı sayfa) Bu aksiyomların keşfi için yukarıda sözü edilen felsefi anlamda herhangi bir metodoloji kurmanın imkansız olduğunun tekrar altını çizmek gerekir. Birinci ilke onun en öncesine ve kendisini koşullandırılan hiçbir şeye sahip olamaz. Birinci ilke felsefi gücünü ve bilimsel önemini kendi kendine ortaya koymaktadır. Bu gücü zihinsel olarak görmek ve anlamak gerekir. Ancak felsefenin bu ilkenin nasıl aranması gerektiği ve nerede bulunabileceği hakkında tam *metodolojik* talimatlar verebileceğini yadsımıyoruz.

Devlet düşüncesi, diğer herhangi bir ideal konu gibi, belli anlamda bilincimizde yatmaktadır ve bu bilincin “içeriklerinden” birini oluşturur. Bu nedenle devlet düşüncesi ancak bilinç yoluyla, onun özel derinliğiyle ve belirli şekilde gerçekleşmesiyle bilinebilir. Bu tür zihinsel aktivitenin ilk teknik koşulu, dikkatimizi özellikle düşünceye yönelik eylem olarak saymak gerektiğidir.⁶² Dikkatin yardımıyla

⁶¹ Hukuk felsefesi biliminin burada belirtilen görevlerinin tanımları ve bunun yanı sıra bu sonuncunun doğal hukuk teorisi ile ilişkisi için bkz. benim *Hukuk İncelemesine Giriş*, Moskova, 1918, özellikle II, VII ve VIII başlıklar [“Введение в изучение права”, Москва, 1918, особенно главы II, VII и VIII].

⁶² Bkz. S. L. Frank. *Bilginin Konusu*, s. 260 [С. Л. Франк, Предмет знания, стр. 260]: “Bilginin ortaya çıkışı sezgidir, onun sayesinde kör “tecrübeler” birliğin içeriği olarak tanınır ve böylece *bilginin içeriği* haline gelirler... Basit iç özyem bize bu eylemin temel koşulunun

ruhsal/manevi güçlerimizi bir noktada yoğunlaştırırız, zihinsel gözümüzü ona “çeviririz”, bu merkezi çevreleyen yabancı her şeyi atarız ve böylece onun özel, benzersiz özelliklerindeki nesneliliği açıklığa kavuştururuz. Tamamen dışsal bir çevre, tüm bilişsel faaliyetler kişisel ruhumuzla, tıpkı bir kaptaki şarap gibi, tüm nesnelere dünyasının içinde bulunduğu “ben”imizin zihinsel içerikleriyle bağlantılıdır. Bu anlamda, esasen biliş teknikleri açısından bakıldığında, psikolojizm olarak adlandırılan şey tamamen kaçınılmaz bir gerçektir. Ruhumdan başka bilgi aracı yoktur ve onun haricinde nesneliliğin taşıyıcıları da yoktur. Gerçeğin var olduğuna ve bunun gerçek olarak ne anlama geldiğine kendine göre karar vermesi istenir. Ancak kişisel ruhsal deneyimin tek yardımcı bilgi aracı olduğunu düşünmek yanlış olur. Bu deneyimin yalnızca tek bir “ben” tarafından üretilmediğini hatırlamak gerekiyor; onu tarihsel gelişim süreci içerisinde tüm insanlık üretmiştir. Dahası, bunu tam olarak iki ana yönde üretmiştir: Bir yandan devletin ne olduğunu düşünmeye dalmak, kendi devlet teorilerini inşa etmek, siyasi düşünceler yaratmak, diğer yandan da bu düşünceleri hayatta ve devletin siyasi ve hukuki kurumların tarihsel varlığında gerçekleştirmek. **(27’inci sayfa)** Devlete ilişkin genel düşüncelerin bilgisine yardımcı olarak bu tarihsel deneyimin göz ardı edilebileceğine inanmak telafisi olmayan bir hata olacaktır.⁶³ Tersine, siyasi düşüncelerin tarihi ve kurumların tarihi, devlet felsefesinin *organi* haline getirilmelidir. İlk kez Hegel tarafından felsefe tarihinde ve öğrencileri tarafından da ruhsal olanın

dikkat olduğunu söyler. İzlenimlere ya da deneyimlere basitçe “sahip” olduğumuzda, bunlar bilincin tamamen içine daldığı ya da daha doğrusu bilinç eyleminin içinde olduğu bir akış oluşturur. Dikkat eylemi bu pasif, bütüncül, akıp giden yaşamı karakteristik bir ikiliğe dönüştürür: o zaman bir yanda kendimiz, “bilinç akışı” ve diğer yanda bilincimizin yöneldiği nesne olarak karşımıza çıkan şey vardır. Bu bakış açısından dikkat bir *yönelimsel* durumu, bilincin özne ve nesne, “ben” ve “önümde duran şey” olarak farklılaşması ve bu gerçekliğin ilk üyesinin (“ben”) ikincisine (“nesne”) yönelerek birleşmesi olarak tanımlanabilir... Dikkat, bilincin deneyimde var olan/ona için bir yoğunlaşması değildir; her zaman nesnel içeriğe, yani bir nesnenin içeriği -nesnel üstü bir varlığın içeriği- olması anlamında içeriğe yöneliktir... Bu anlamda dikkat, bilincin nesneleştirici, objeleştirici bir işlevidir. Bu, özel bir dikkat gerilimiyle, bilincin bir nesnele derinleşmesiyle, “kendimizin” bilincini kaybettiğimiz ve sanki nesnenin kendisinde yaşadığımız ve özünde her dikkat eyleminin belli bir ölçüde nesneye böyle bir dalmayı içerdiği gerçeğiyle çelişmez. Çünkü bu birlik, bir deneyim akışı olarak “ben”in nesneyle kaynaşmasına değil, bu akıştan kopmasına dayanır. Bilincin yaşamının kendisi ya da özne “fark edilmez”, çünkü tam da nesneye doğru yöneliminden oluşur ve içine daldığımız şey “bilinç akışı” değildir, nesnelere ve izlenim değişikliklerinden oluşan yaşamımız değildir, ama tam da bu akıştan ayrılmış ve akış fark edilmeden kalsa bile mantıksal olarak ona karşıt bir şey olarak nesnedir.” Husserl’in özel bir bilgi teorisi düzeyine yükselttiği bilincimizin “nesneleştirme” faaliyeti alanındaki son derece ilginç metodolojik araştırmasına da bkz. *Ideen zu Einer Elenen Phänomenologie* etc., 1. c, s. 48 ve devamı. I. A. Ilyin, “Tanrı’nın ve İnsanın Somutluğuna Dair Bir Doktrin Olarak Hegel’in Felsefesi” başlıklı tezinde, cilt I, M. 1918, bölüm. III [И. А. Ильин, “Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека”, т. I, М. 1918], Hegel tarafından nesnel sezginin çok ilginç özelliklerini vermektedir.

⁶³ Bu “yönelime” felsefi deneyimin düşünce tarihinde Hegel ve okulu tarafından öncülük edilmiştir. Bu açıdan, Hegelci okulun *kültürel tarihselciliği* ile Fries okulunun *psikolojizmini* Kantçı eleştirinin izlediği iki farklı yol olarak karşılaştırabiliriz. Windelband’ın doğru ifadesine göre, Kant’tan türetilen bu yolların ortak noktası şuydu: “besteht darin, dass beiden die empirische Vorerkenntnis nur als Mittel gilt, um zu der selbstvidenten Besinnung auf die Vernunftwahrheit vorzudringen; für beide ist diese Vorerkenntnis nur ein Hilfsmittel der Auffindung, aber keine Begründung der philosophischen Wahrheit. Ihre Unterschied ist der, dass diesen Handlungeroienst für Fries die Anthropologie, für Hegel die Geschichte leisten soll...” Ayrıca makalesine bkz. “Die Philosophie im Beginn des XX Jahrhundert”, 1. c, p. 184. Ayrıca “Rus Hegelci B. N. Çiçerin” [Русский Гегельянец Б. Н. Чиçерин], Логос, 1911 г. кн. I. стр. 195] adlı makalede s. 195’ten: “Hiçbir çağ felsefe tarihinin böyle çiçek açtığını bizim gibi bilmedi, bazen karşılaştırıldığımız İskender çağı da bilmiyordu. Felsefenin bu tarihsel eğilimi özel, varlığın içinde bulunan, bilimsel ruh, özel bilimsel varsayımlar ve metodlar üretiyor. Felsefi düşüncenin tüm gücünün bireysel yaratıcılığa dayandığı dönem yerini, felsefenin her şeyden önce “felsefelerle” tanışık olmanın, başkasının düşüncesine dalmamanın, köken üzerine çalışmanın ve gerçeklere yönelmenin gerekli olduğu bir döneme bırakıyor. Batı Avrupa felsefesi, bu tarihselciliği gerekçelendirme ve gerçekleştirme sürecinde, Avrupa’nın kültürel bilincine daima girecek bir dizi önemli felsefi olgu ortaya çıkardı. Bunlar Zeller, K. Fischer, Windelband, Bergmann’ın çalışmalarıdır. Bu yönelimin Rus temsilcisi B. N. Çiçerin’dir. Çiçerin her şeyden önce felsefi düşünce tarihçisi, kronikçisi ve araştırmacısıdır. Ama onun özelliği, eğitimi açısından bir hukukçu olarak, tarihsel gelişim düşüncesini saf felsefe alanına olduğu kadar siyasi ve sosyal teoriler alanına da uygulamasıdır. Onun beş ciltli *Siyasi Doktrinler Tarihi* [История политических учений] çalışması bu bakımdan kendi türünde tektir. Belirtildiği gibi, yeni tarihselciliğin karakteristik özelliği haline gelen ayı bilimsel ruhu geliştirip büyütüyor: düşüncelerin tarihsel gelişim sürecinin sonuçsuz bir ileri geri dolaşma olmadığı, fakat bir akıl, bir mantık, felsefenin geçmişine bir saygı, diyebilirim ki özgün *klasizizm* içeriyor; katı bir kesinlikte şu geçmişe nüfuz etme ve onu anlama arzusunu “Die Wahrheit war schon längst gefunden, Halt edle Geisterschaft verbunden, Das alte Wahre fass es an!”

diğer çeşitli alanlarında bir hayli başarılı şekilde uygulanan bu sonuç/bulgu, genel bir devlet bilimi inşasının temel taşı olmalıdır. Burada meselenin devlet düşüncesini kanıtlama değil, sadece onu tanımlama metodlarıyla ilgili olduğunun altını çizmek gerekir. Tarih, tıpkı psikoloji gibi, bizim için bir gerekçe sunmayabilir. Tarihsel deneyim ve tarihsel kurumların yanı sıra “düşünsel eylemimizin ampirik olarak bilinen koşulları”, yalnızca devlet hakkındaki genel aksiyomların açıklığa kavuşturulmasına vesile olabilir.⁶⁴ Geometrice çizgilerini ve şekillerini tahtaya çizdiğinde, bu çizimler onun yalnızca matematiksel ilişkilerin içsel gerekliliğini kavramasına yardımcı olur. Bu nedenle, ister tahtada, ister hayalinde, ister varsanı olsun, onları nasıl çizdiği fark etmez.⁶⁵ Çizim/şekil onun için doğrulayıcı bir eylem değil, ancak bir devlet filozofu için de devletle ilgili deneyimlerim, diğer insanların yaşadıkları, onların düşünceleri, hipotezleri ve ikincisinin tarihsel ve pozitif kurumlarda somutlaşmasını kanıtlayıcı eylem değildir. Genel devlet biliminde, tüm bu unsurlar, bize konuyu/nesneyi nerede ve nasıl arayacağımızı öğreten ve aynı zamanda temel özelliklerini tam olarak belirlememize yardımcı olan teknik biliş yöntemi (технические приемы познания) olarak yer alırlar.

⁶⁴ Windelband, *Präludien* adlı daha önce bahsi geçen eserinde, s. 249: “*Aksiyomların temel anlamlarının* bizim için bu nedenlerde yatmadığı doğrudur; ancak sonuncusu (düşünsel eylemimizin ampirik olarak bilinen koşulları) çalışmamız için ihtiyaç duyduğumuz ortamı oluşturur.”

⁶⁵ Husserl, *Ideen*, p. 16-17.